

HET CARNAVAL VAN HET ZIJN

HANDBOEK 'PATAFYSICA

Ander werk van Matthijs van Boxsel

Bij uitgeverij Riba-pers

De Encyclopedie van de Domheid

Deel I: Inleiding (1986)

Deel II: Robert Musil Over de Domheid (1986)

Deel III: Gustave Flaubert en de methodische domheid (1988)

Bij uitgeverij Superprothese

Sexbol

Anna Grammatica-Faunethica (1969)

Bij uitgeverij Querido

De Encyclopedie van de Domheid (1999)

Morosofie (2001)

Deskundologie (2006)

Domheid voor beginners, een stoomcursus (2009)

De Draagbare Encyclopedie van de Domheid (2016)

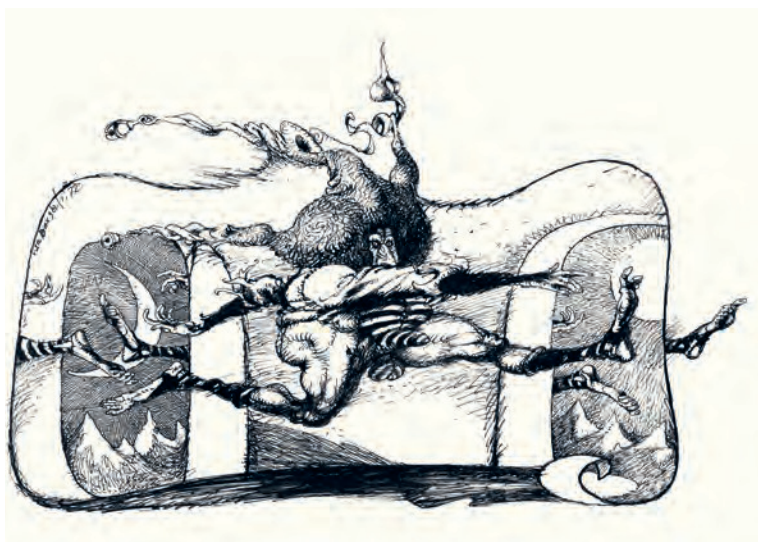
De Topografie van de Domheid (2021)

HET CARNAVAL VAN HET ZIJN

HANDBOEK 'PATAFYSICA

Matthijs van Boxsel

RÉGENT DU COLLÈGE DE 'PATAPHYSIQUE

AMSTERDAM / ANTWERPEN
EM. QUERIDO'S UITGEVERIJ BV
2024

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door subsidies van het
Nederlands Letterenfonds en het Jaap Harten Fonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

JHF Jaap
Harten
Fonds

Met dank aan de Stichting het Van Doesburghuis voor mijn verblijf
als gastschrijver

Schutbladillustratie: Kalender Collège de 'Pataphysique
Illustratie titelpagina: Pim van Boxsel (1924-1995)

De illustraties in dit boek zijn voor zover mogelijk opgenomen in
overleg met de rechthebbenden; wie verder rechten kan doen gelden
wordt verzocht contact op te nemen met de uitgeverij om alsnog in een
regeling te voorzien.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-
organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© Pictoright Amsterdam 2024

© 2024 by Matthijs van Boxsel

Voor overname kunt u zich wenden tot Em. Querido's Uitgeverij BV,
Weteringschans 259, 1017 XJ Amsterdam.

Omslag en boekverzorging: studio frederik de wal
Foto auteur: Lionne Hietberg

ISBN 978 90 214 6973 7 / NUR 320

www.querido.nl
www.matthijsvanboxsel.nl
www.batafysica.nl

‘Leven is het carnaval van het Zijn.’
Alfred Jarry

Dit boek is opgedragen aan
Liesbeth Wiewel OCS en Paul van der Heijde ocs
Met dank aan Regent Bastiaan van der Velden ocs,
Atte Jongstra OCS, ir. H.H. Spoorenberg ocs

De Vice-Curator heeft ons officieel toestemming verleend
af te wijken van de patafysische kalender, en desgewenst
de vulgaire datum te gebruiken.

INHOUD

I DE 'PATAFYSICA

I HET COLLÈGE DE 'PATAPHYSIQUE

Het Mes van Lichtenberg 12 | Haha 14 | De oprichting 17 | Taak 19 | De patafysische kalender 20 | Heiligen 21 | Organisatie 22 | Definities 24

2 CLINAMEN

Stom toeval 31 | Idiotie 32 | De verdubbeling 32 | Natuur, toeval en kunstmatigheid 33 | Kairos 33 | Over wat niet is 34

3 TRIOLECTIEK

De geografie van het Niets 35 | Het Eerste Magisterium (1948-1957) 36 | Patalogue 39 | Da Costa 41 | Montsain 42 | René Daumal 43 | Asger Jorn 44 | Kitsch als kunst 45 | De lettristen 46 | Ralph Rumney 48 | Internationale Situationniste 48 | Constant 51 | Het Tweede Magisterium (1957-1964) 52 | OuLiPo 53 | Oscar 54 | De kroongetuige 55 | Het Kolkje 56 | SPUR 57 | De wereld als labyrint 57 | Dubufête 59 | Bewogen Beweging 60 | De Cyclograveur 61 | De driehoeksverhouding 64 | The Evergreen Review 65 | Théo Rit 67 | Het eerste lid 70 | The Situationist Times nummer 1 (mei 1962) 71 | The Situationist Times nummer 2 (september 1962) 73 | The Situationist Times nummer 3 (januari 1963) 74 | The Situationist Times nummer 4 (oktober 1963) 76 | The Situationist Times nummer 5 (december 1964) 78 | Homo ludens 79 | Het Derde Magisterium (1965-1975) 79 | The Situationist Times nummer 6 (herfst 1967) 82 | Moraliteit 83 | De Occultatie 84

4 BATONAAL

PRODOCO 85 | Geroosterde waanzin 89 | Het centripetale surrealisme 90 | De koude oorlog 92 | Professor Pi 94 | Nul 98 | Barbarber 100 | Het maniertje 103 | Het A-dynamisch Centrum 104 | Dylaby 107 | De kloof tussen kunst en leven 109 | bo 109 | K. Schippers 111 | Robert Jasper Grootveld 115 | Klaas komt! 117 | Provo 119 | Het Gebeuren 121 | Uburleske 122 | De mythologie van Theo

Kley (1936-2023) 123 | Moederpop 124 | Festival voor Wereldrecords 125 | Demonstratieproject 125 | EKK 126 | De Insektensekte 127 | Het Deskundologisch Genootschap 128 | Pantyisme 129 | Satraap M.C. Escher 131 | *The Situationist Times* nummer 7 132 | Willem Frederik Hermans 134 | *Het gemillimeterde hoofd* 135 | Het NIP 137 | Openbaar Kunstgebit 141 | Logologica 143 | Gen Bâta 144 | Going to the dogs 146 | Einsteins Poppenhuis 146 | Faustroll vertaald 147 | De neo-'Patafysica van Rutger Kopland 147 | Desoccultatie 149

5 DE BÂTAFYSICA

Sint Lucullus 132 PT 151 | *De Centrifuge* 152 | Opperlans 153 | Het laatste avondmaal 154 | Sexbol 154 | Louis Lehmann 156 | Eucaryote Tarp 158 | Paul Bogaers 159 | Guépinomaat 160 | Wetenschap in Wonderland 160 | Machinekamer 161 | WeMoKu 161 | *De Nachtwacht twee minuten later* 161 | Wilde verzamelingen 163 | De strandbeesten 164 | Gaap- en Geeuwkunde 165 | Bâtabeeldbank 166 | De eenmanswetenschap 167 | Het spel 168 | Verenigingsleven 169 | Kwadraat 169 | De Orde van OAO 170 | Platte piramide 172 | Bâllotage 172 | Bâtafernalìa 173 | Het dakje 173 | Inclusiviteit 173

6 DE STATUTEN

II HET FUMISME

I BOHEMEN

Landkaart van Bohemen 183 | De koning van Bohemen 184 | Le Petit Cénacle 186 | De Waterdrinkers 187 | Excursie: het rode monochroom 188 | Baudelaire 189 | De karikatuur 190 | De Zwans 191 | De Agathopeden 191 | Fortsas 193 | De komische salon 194 | De paradox van de gatenkaas 195 | De expositie van komische kunst 196 | Uylenspiegel 198 | Louis Ghémar 199 | De Universele Tentoonstelling 200 | Land van mest en mist 202

2 DE CLUBS

Zut 205 | De Hydropaten 206 | Fumisterie 208 | De dandy 209 | Le Chat Noir 210 | Frans Erens 212 | Les Arts Incohérents 214 | 1 oktober 1882 215 | 14 oktober 1883 216 | De faam 218 | Excursie: het zwarte monochroom 220 | De monochroïdaal 224 | De anus van

God 225 | De strijd tegen de verveling 227 | De bals 230 | De ondergang van Bohemen 232 | Petomanie 234 | Oude koek 236

3 DE 'PATAFYSCICA VAN ALFRED JARRY

De geschiedenis van het begrip 'Patafysica 239 | De oppervlakte van God 241 | Zijn en Leven 244 | Polyeder van ideeën 245 | Jarry en Kahn 247 | Sarluis 247 | Ubu 248 | Over het onnut van het theater voor het theater 249 | Het verhaal 249 | Programma 250 | Het decor 251 | De marionetten 252 | Publiek 252 | De uitvoering 254 | De kritiek 254 | Ubu in Nederland 255 | Syzygie 256 | De vier kardinale punten 258 | *Boek II Beginselen van de Patafysica* 258 | De niet-euclidische Faustroll 260 | Asymptoot 261 | Over al het kenbare 261 | Speculaties 262 | De laatste tandenstoker 263

4 DE MACHINES

De metalen god 265 | Utopie en dystopie 266 | De schildermachine 267 | De Wereldtentoonstelling 269 | De afwijking 270 | Het kleurenorgel 271 | De Ontherseningsmachine 273 | De Liefdesmachine 274 | De vrijgezellenmachine 276 | De tijdmachine 278 | De Etherniteit 278 | De bol van Doctor Mises 279

5 DE VIERDE DIMENSIE

Esthetische meetkunde 281 | De hyperkubus 283 | De analogie 284 | De legerworst 286 | Zöllner 286 | Hinton 287 | Katafysica 289 | De prinses van Polytopia 290 | Hyperruimtefilosofie 291 | Reis naar het land van de vierde dimensie 292 | Hersenwandeling 293 | Humor 294 | Lof van de nutteloosheid 295

6 DE KNUPPEL VAN DE AVANT-GARDE

De patafysische paal 299 | De halfkubist 300 | Jarry als protokubist 301 | De fiets als exoskelet 303 | Marinetti 304 | Koning Bombance 305 | Futuristisch Manifest 306 | Kunstmatig optimisme 308 | Lolo 309 | Metafysische machines 310 | Couperus en de futuristen 310 | Parallele universa 312 | *Het Zwarte Vierkant* 313 | *Marchand du Sel* 315

7 HET GEKKENHUIS

De Eerste Wereldoorlog 321 | Dadaïsme 322 | 5 februari 1916 323 | Gadji beri bimba 324 | Narrenspel uit het Niets 325 | Het Niets willen 327 | Kwadrant antikunst 328 | Relativiteitszin 330 | Erich Wichman 331 | De andere anderen 333 | *De Bezem* 337 | Zoenen in de ruimte 340 | Het dagboek van het witte bloedlichaampje 342 | De hyperplaneet Küpper 344 | Caminoscopie 346 | De vierde dementie 348 | Mensen uit de vierde dimensie 355 | De dada-veldtocht 356 | Rapidolië 358 | Blokken 359 | Surrealisme 361 | Kunst en leven 362 | Surrealisme en de vierde dimensie 364 | Le Grand Jeu 365 | Vorm, vent en Ubu 368 | Du Perron 369 | Pia 370 | Verdrek 371 | De derde sekse 371 | Poëzie 373 | Het carnaval van Menno ter Braak 373 | Ubu politiek 374 | Ubu Trotski 376 | De nuchtere dronkaard 377

8 DE GROTE GRAP

Analogisch alpinisme 379 | Kunst als marteling 380 | Surrealisme in Nederland 382 | Jan Engelman 382 | De Schone Zakdoek 384 | Volkskunst 388 | Plan the impossible 389 | Han van Meegeren 391

III PROTOBÂTAFYSICA

I DE FOPWINKEL

Hypothetica 395 | De marge 397 | Club voor spelbrekers 398 | Tot onnut 399 | Op de koffie 400 | De schertsverhandelingen 402 | Classificaties 402 | *De Naamlooziana* 403 | De Nul 404 | Niks Niemand 406 | Bibebrarie 407 | Denkbeeldige objecten 410 | Fopartikelen 410

2 ATLAS

Denkbeeldige plaatsen 413 | *Suyp-stad* 413 | Euzooia in Holland 415 | Mooria 416 | Madagaskar 417 | *Het Aapenland* 417 | Reizen door ruimte en tijd 418 | De stichtende fictie 419 | De Leeuw van Katwijk 421 | Groot Koninkrijk Poëzy 422 | *De Post van den Helicon* 423 | Het Koninkrijk van de Welsprekendheid 424 | Rederijkers 425 | Lipogram en monovocalisme 426 | De cento 428 | Monochrome Romantiek 429

3 DE WERELD ALS KARIKATUUR

Achterstevoren 433 | Eikenhoutbelasting 435 | Parodie 436 |
Vuilverheffing 437 | De metafysische humorist 439 | De humor
van de natuur 440 | Het smerige 441 | Multatuli 442 | Leven op de
pof 444 | Asmodée 446 | Benedennatuurkunde 448 | Alles is in
alles 450 | Betrekkingswaan 451 | Millioenen-studiën 452 |
Mikrokosmos 454 | 'Alle systemen zijn gekheid' 455 | De eenheid
van tegendelen 455 | De wetenschap van de uitzondering 456 |
Anangkè 457 | Moira 458 | De omgekeerde wereld 458

4 HET ISMISME

Een Epos in Ist 459 | Zittingtechnieken 461 | Het parodisme 463 |
Ixomanie 464 | Het Ik 466 | De dood van Flippie uit de Nes 467

5 HOLLAND BOLLAND

De weg naar Parijs 471 | Sâr Péladan 472 | De Tolhuistuin 474 |
Jean Lefort 476 | De buurt YY 476 | Ondersteboven 478 | Anarchisme
op Urk 479 | Urkomanie 481 | Nieuw-Urk op Walhalla 482 |
Verbeeldingskracht en wetenschap 483 | Professor Bommeldoos
485 | Wiskundige sonnetten 486 | J.K. Rensburg 487 | La Inca 488 |
Nooit gebouwd Nederland 490 | De belastingzuigpomp 492 | Het
Jopiehol 493 | Open einde 496

Keuze uit geraadpleegde werken 497 | Register 500

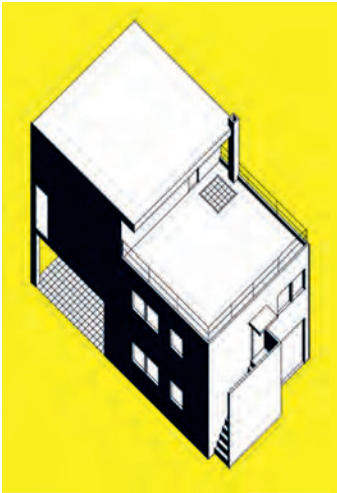
I DE 'PATAFYSICA

I HET COLLÈGE DE 'PATAPHYSIQUE

Uit *Les très riches heures du Collège de 'Pataphysique*, 2018 (2008)

‘Een boek is een spiegel. Als een aap erin kijkt ziet hij geen apostel.’
Lichtenberg

Tussen de bloeiende linden op het Terras van het Observatorium in Meudon ontvouwt zich het panorama van de lichtstad. ‘Parijs, van hier gezien, met de witte minaret die Sacré-Coeur heet in top, kan ons in namiddagkleuren laten dromen van een oosterse haven, Damascus dat wij nooit zullen zien.’ (E. du Perron)

Om de hoek ligt het Van Doesburghuis, waar mijn boek is voltooid. Theo van Doesburg heeft zijn ‘zwevende huis’ in 1927 ontworpen op basis van een theorie over de vierde dimensie, ‘de onontbeerlijke basis voor een modern inzicht’. In de tuin staat een witte kubus, de sleutel tot het mysterie, met daarop een aardbeienladdertje, een doosje bougievonkjes en een vierkantegatenzaag.

Met de metro reizen we van Meudon naar Montmartre. Onderweg passeren we een luchtballon waaraan een congreszaal bungelt, het reclamebord van het themapark Puy du Fou, ‘Honderdvijftig hectare emoties voor 62 euro’, en duiken we de onderwereld van Parijs in, om er weer uit te stappen op het station Blanche, tegenover de Moulin Rouge. Achter de officiële façade van pornowinkels en nachtclubs aan de boulevard de Clichy gaat een geheime stad van fatsoen, cultuur en wetenschap schuil, Cité Véron. Op het Terras van de Drie Satrapen, vernoemd naar Boris Vian, Jacques Prévert en diens geleerde hond Ergé, is het Collège de ‘Pataphysique’ vergaderd om een museum voor denkbeeldige voorwerpen op te richten.

Na het opsteken van een groene kaars, het uitrollen van het groenblauwe vaandel met gouden spiraal en het zingen van ‘Het Ontherseningslied’, buigen de leden van dit instituut voor inexacte en onnutteloze wetenschappen zich over de blauwdrukken. Aanwezig zijn de Regent in de landvaartkunde, een kenner van eenmanskoninkrijken, een specialist op het gebied van Desesperanto (een taal om wereldwijd wanhopig van te worden) en andere geleerden.

Dataris Marine Caloï zet een beige doosje op tafel. Het etiket vermeldt: ‘Het Mes van Lichtenberg. Een mes zonder lemmet waaraan het heft ontbreekt’. Aan de binnenzijde van het deksel lezen we:

Marine Caloï, 2020

‘Zijn ambachtelijke vervaardiging, 100% Frans, maakt het tot een duurzaam en ecologisch consumptieartikel. Fraai afgewerkt, stellen zijn stevigheid en ergonomie het in staat zich aan te passen aan elk gebruik. Gezien de botheid van het object is het raadzaam het mes buiten het bereik te houden van kinderen, onhandige koks, leerling-messenwerpers en iedereen met destructieve neigingen.’

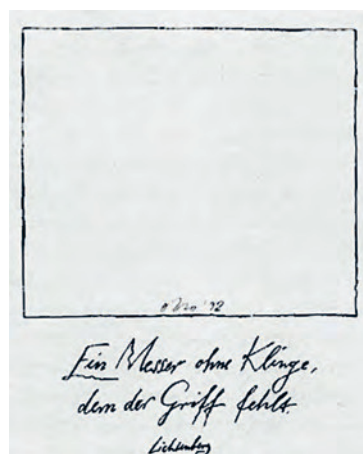
13

Schrijver en hoogleraar natuurkunde Georg Christoph Lichtenberg (1742-1799) noemt het mes als eerste kavel in de ‘Lijst van een verzameling gebruiksvoorwerpen die volgende week in het huis van Sir H.S. publiekelijk geveild zal worden’. (Göttingenschen Taschenkalender, 1798) Hij zou het handgeschreven register achter in een boek van Jonathan Swift hebben gevonden, tijdens een bezoek aan een plattelandsbibliotheek in Engeland. Lichtenberg past het aforisme toe op veelbelovende meningen die bij nader inzien hun ‘substantie’ verliezen.

Getuige Kladbboek H is Lichtenberg in 1783 begonnen met het verzamelen van denkbeeldige objecten, bij voorkeur zaken die zichzelf ontkennen. Zo noemt hij een flesje droog water, stoelen zonder zitting, leuning of poten, en een staaltje Egyptische duisternis in een zwart gebeitste mahoniehouten kast, met gouden slot en hengsels, die alleen in een volledig donkere kamer geopend mag worden.

Christoph Wieland (1733-1813) vult de collectie in 1798 aan met: ‘Een uiterst fijn geskeletteerde categorische imperatief, geheel onzichtbaar voor het scherpste menselijke oog in zijn natuurlijke positie; alleen wanneer de as is gedraaid, of gewapend met een glas dat een paar miljard keer vergroot, ziet men een vaag beeld van een zeer regelmatige figuur.’

Lichtenberg staat in een lange traditie. Eduard Grisebach meldt dat in de Katalogus wahrer Bücher uit 1720 onder nr. 85 ‘Een gloednieuw trancheermes zonder kling of heft’ wordt genoemd.

Het Mes van Lichtenberg is een esthetisch programma: als we de vorm, de kleur en de lijn wegnemen resteert de leegte die de verbeelding ontke- tent. Maar hoe die leegte te exposeren? Het emblematische werk dat ge- tuigt van de uitwissing is het monochrome doek. Zo wijst het mes de weg naar de moderne kunst.

Wie het doosje van Caloï opent, verliest zich in een mesvormige leegte, omsluierd door rood satijn.

HAHA

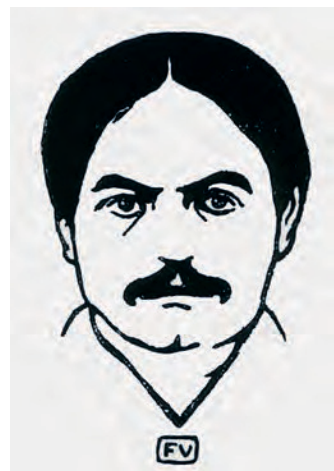
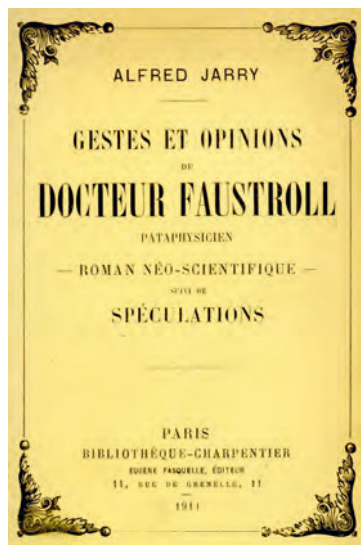
‘De god lachte zevenmaal: ha ha ha ha ha ha ha! Toen hij lachte werden zeven goden geboren die de gehele kosmos omvatten.’
Leidse Magische Papyrus, ca. tweede eeuw na Christus

Een God met een zeegroene snor en een tropenhelm zit met een baviaan en een deurwaarder in een roeiboot die vaart over land van Parijs naar Parijs. Het klinkt als een mop, maar het is het begin van een culturele om- wenteling.

In het boek *Roemruchte daden en opvattingen van Doctor Faustroll, patafysicus. Neowetenschappelijke roman (Gestes et opinions du Docteur Faustroll, pataphysicien. Roman néo-scientifique)* formuleert de Franse schrijver Alfred Jarry (1873-1907) voor het eerst de definities van de 'Patafysica:

- ☞ De 'Patafysica is de wetenschap van denkbeeldige oplossingen. Zo berekent dr. Faustroll de oppervlakte van God.
- ☞ De 'Patafysica is de wetenschap van de uitzondering. Dr. Faustroll verkleint zich om de oppervlaktespanning van een waterdruppel op een koolblad te bestuderen.
- ☞ De 'Patafysica is de wetenschap die al doende een universum onthult dat parallel loopt met de officieel erkende wereld. Faustroll stuurt telegrammen uit de Etherniteit.

Overigens is het woord niet door Jarry verzonnen. De 'Patafysica, met een apostrof om bewuste van onbewuste patafysici te onderscheiden, is een evident inexacte en onnutteloze wetenschap die eind negentiende eeuw is ontwikkeld door balorige lyceïsten in de Bretonse stad Rennes. In een cyclus van teksten en liederen, met een eigen folklore en woordenschat, nemen ze hun leraren natuurkunde ('physique'), wiskunde en filosofie op de hak, bij voorkeur in een marionettentheater. Een van de pupillen, Alfred Jarry, werkt de cyclus uit tot een hoogst serieuze poëtica.

Alfred Jarry, door Félix Vallotton, 1901

Merdre! Faam verwerft Jarry met het toneelstuk *Ubu Roi* (1896), dat begint met een krachtterm die vergeefs is vertaald als proep, verdrek, krak, dreksels, potverproep, kakadju, grotverdomme en strontsky.

Vader Ubu, officier van de Poolse koning Wenceslas, gedecoreerd met de Orde van de Rode Adelaar, ex-koning van Aragon, graaf van Sandomir, is kapitein bij de dragonders. Op aandringen van zijn vrouw vermoordt hij de koning en bestijgt hij de troon. Hij werpt de adel, de ambtenarij en de boeren in de Ontherseningsmachine om hun geld op te kunnen strijken. Zo roeit hij de Polen uit waarover hij regeert. Zijn Geweten draagt hij in een koffertje. Overigens is Ubu 'doctor in de patafysica'.

De agressieve humor van *Koning Ubu* geeft de aanzet tot de toonaangevende kunststromingen van de twintigste eeuw: het kubisme, het futurisme, het dadaïsme en het surrealisme. De pausen van de avant-garde, Guillaume Apollinaire, Pablo Picasso, Filippo Marinetti, Tristan Tzara, Paul Éluard en André Breton, verzamelen brieven en manuscripten van Jarry.

Maar in *Doctor Faustroll* weet Jarry wetenschap, kunst, esoterie en humor samen te ballen tot de wetenschap der wetenschappen: de 'Patafysica'.

Doctor Faustroll, op 63-jarige leeftijd geboren in Circassië ('toen de twintigste eeuw -2 was') en op 63-jarige leeftijd gestorven, reist in het gezelschap van zijn scheepsaap Bosse-de-Nage, die de patafysische vertogen van zijn meester onderbreekt met een vreugdeloos haha, de geheiligde

Doctor Faustroll,
door Roel van Timmeren, 2008

tautologische monosyllabe, en van René-Isidore Panmuphle, een dronken deurwaarder die delirisch verslag doet van de gebeurtenissen. In zo'n korte spanne tijds lijkt er weinig plaats te zijn voor 'roemruchte daden en opvattingen', maar tijd en ruimte zijn gestold tot een diamant waarin alle kunst en kennis van de negentiende eeuw zijn weerkaatst.

Tijdens haar tocht vaart de onheilige drie-eenheid langs veertien huizen, pleinen en stadswijken die worden herkend als eilanden van kunst en wetenschap. Ze passeren een drijvend kasteel, een zwarte piramide, een atol van geluid, een zak stront en een rif met waaiers en pauwen van zijde. Elk eiland vertegenwoordigt het universum van een

bekende kunstenaar, zoals Stéphane Mallarmé, Claude Terrasse of Aubrey Beardsley. Zo wordt de reis door Parijs en omgeving een tocht door het culturele leven van fin-de-siècle-Frankrijk.

Jarry voltooit de roman in 1898, maar het boek is pas postuum in 1911 gepubliceerd.

De 'Patafysica speelt een sleutelrol in *De Encyclopedie van de Domheid* omdat zij naar mijn overtuiging het enig toereikende antwoord op de domheid is. De 'Patafysica is, net als de morosofie en de deskundologie, een wetenschap in wonderland. Rudy Kousbroek noemt de 'Patafysica 'de ultieme bevrijding van het irrationele denken', Gerrit Komrij prijst de 'al naar believen zinloze of uiterst zinvolle wetenschap die alles te boven gaat', Rutger Kopland roemt in zijn *Inleiding in de 'Patafysica* het vermogen problemen op te lossen die door niemand als probleem worden ervaren.

Lucebert schildert een heroïsch portret van Faustroll in gevecht met de pygmeëën, en Satraap Maurits Escher tekent voor het Franse Collège de 'Pataphysique een patafysische spiraal die uit een bolspiegel rolt.

De 'Patafysica speelt met filosofische begrippen, wetenschappelijke ontdekkingen en technische verworvenheden. Zo bedenkt Jarry een schildermachine, ontwikkelt hij Perpetual Motion Food (doping), en verfijnt hij de landvaartkunde.

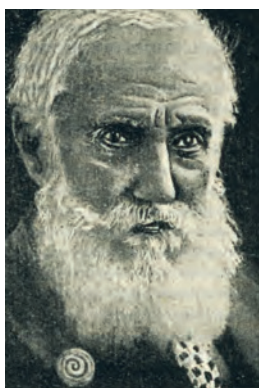

Maurits Escher, 1971

Jarry laat zich niet alleen door de wetenschap inspireren, maar ook door morosofen, waanwetenschappers zoals Jean-Pierre Brisset, die meent dat alle talen ter wereld zijn te herleiden tot kikkergekwaak, of Victor Fournié, die beweert dat hetzelfde geluid in alle talen dezelfde betekenis heeft. Dat brengt Jarry tot het fundamentele inzicht dat IN-DUS-TRIE één-twee-drie betekent, in alle talen.

De 'Patafysica is in de eerste plaats een neowetenschap, volgens Alfred Jarry kortweg dé wetenschap.

DE OPRICHTING

Dr. Sandomir

Het Collège de 'Pataphysique is niet opgericht door Alfred Jarry, maar door een selecte groep geleerden in een achterkamer van boekwinkel La Maison des Amis des Livres van Adrienne Monnier, aan de rue de l'Odéon in Parijs, op 22 palotin 75 PT (= Patafysische Tijdrekening: 11 mei 1948 vulgo). Aanwezig zijn Maurice Saillet en dr. Sandomir.

Op 1 décervelage 76 PT (29 december 1948 vulgo) zijn tijdens een inaugurele bijeenkomst de Statuten ondertekend door de Vice-Curator dr. Sandomir, de Proveditrix Mélanie le Plumet, Rogator Jean-Hugues Sainmont en de Verzettelijke Moderator Oktav Votka.

Tijdens de inwijding zingen de aanwezigen, onder begeleiding van een gelegenheidsorkest, de 'Hymne van de Palotins' en 'Het Ontherseningslied'. Een citaat uit de vrije vertaling van J.J. Slauerhoff:

'Ik fabriceerde al jaren lang lijkkasten
 – Allerheiligenparochie, Marsveldstraat –,
 Mijn vrouw was een hoogst bekwame modiste:
 We verdienden op leven en dood, dat ging niet kwaad.
 Als 't mooi weer was op een Zondagmorgen,
 Dan trokken we onze beste spullen aan,
 Om te gaan zien naar het hangen en worgen
 En onthersenen al op de galgenbaan.'

- 18 De Oratie (*Harangue Inaugurale*) van doctor Irénée-Louis Sandomir, de eerste Vice-Curator, wordt met staand applaus onthaald: 'Voor het bestaan van de 'Patafysica had het Collège niet geboren hoeven te worden. Ontologisch, als ik me van zo'n lomp bijwoord mag bedienen, gaat de 'Patafysica aan het Zijn vooraf.'

Overigens heeft Alfred Jarry de oprichting van het Collège voorzien. In zijn *Almanak van Vader Ubu* uit 1899 formuleert hij de statuten van de Orde van de Grote Gidouille:

ARTIKEL I. – Iedere kandidaat voor het eervolle lidmaatschap van de Orde van de Grote Gidouille moet beschikken over vier ledematen, voorzien zijn van hersens met een gewicht van ten minste dertig gram, twee ogen, en kunnen bewijzen dat hij in staat is desgevraagd circa driehonderd haren te tonen en vijfenveertig baardharen op iedere hangwang (dit aantal kan voor vrouwen van het vrouwelijk geslacht flink worden verminderd).

ARTIKEL II. – Hij dient zijn smeekschrift te overleggen aan het hoofdkwartier van de Orde, opgesteld op groen papier in een gele enveloppe, gefrankeerd met ten minste vijftien centimes. Hij dient eenzelfde som van vijftien centimes, aangevuld met franken, achter de hand te houden voor een banket met vier personen.

ARTIKEL III. – Buiten zijn lichamelijke en morele kwaliteiten dient hij een bewijsstuk te tonen van een in de ogen van de grootmeesters van de Orde toereikende eerbaarheid, in het leger, de magistratuur, de kunsten, de geestelijkheid, de handel, de adel of de penoze.

ARTIKEL IV. – De eretekenen van de Orde mogen niet gedragen worden in combinatie met andere onderscheidingen, behoudens een verleende dispensatie door de grootmeesters.

ARTIKEL V. – De graden in dalende lijn zijn: Vader Ubu's of Grootmeesters, eerste zoon, tweede zoon, derde zoon, vierde zoon, kleinzoon.

Het woord 'gidouille' verwijst naar de 'guedoufle', de Goddelijke Fles uit Rabelais' *Gargantua et Pantagruel* (1546) die oproept te zuipen: "Trinch!" Maar het verwijst ook naar de spiraal op de enorme pens van Ubu.

Dr. Faustroll vervult voor het Collège de 'Pataphysique de rol die het Charter van Keulen voor de vrijmetselaars en het Oera Linda Boek voor de Friezen speelt: het boek voorziet in de mythe die de patafysische gemeenschap bindt. De eerste taak van het Collège is dan ook het werk van Alfred Jarry onder de aandacht brengen, maar het is geen 'Genootschap van vrienden van Alfred Jarry'. Jarry wordt niet gezien als een profeet en evenmin als de Messias: hij is simpelweg de eerste die een poging doet de 'Patafysica te definiëren. De spiraal is het embleem van het Collège, onder het motto:

eadem mutata resugo, hetzelfde keert altijd weer, maar dan anders.

De 'Patafysica is geen filosofie, geen *Weltanschauung*, geen sleutel tot het wereldraadsel. Het genootschap getuigt van de universele patafysische Ontogenese. Ziedaar de oneindige taak waar de patafysici zich met ernst en bescheidenheid aan wijden. Om te citeren uit de Statuten van het Collège:

TITEL I: CANONS

ARTIKEL 1

De Statuten van het Collège de 'Pataphysique zijn patafysisch.

ARTIKEL 2

2.1 'De 'Patafysica is de wetenschap.' (Alfred Jarry)

2.2 De 'Patafysica is onuitputtelijk.

ARTIKEL 3

3.1 Aangezien de menselijke soort slechts uit patafysici bestaat, onderscheidt het Collège de 'Pataphysique degenen die dit niet beseffen van degenen die dit wel beseffen.

3.2 Het Collège de 'Pataphysique bevordert de 'Patafysica in deze wereld en alle andere.

De geschiedenis van het Collège is verdeeld in drie tijdvakken. Na de promotie tot de Etherniteit van de oprichters gaat het Collège de 'Pataphysique in 1975 ondergronds: de Occultatie. Vandaar: het tijdperk vóór de Occultatie (1948-1975 vulgo, *passim*), het tijdperk van de Occultatie (1975-2000) en het tijdperk van de Manifestatie (2000-...).

Het eerste tijdperk is weer opgedeeld in drie perioden die overeenkomen met de drie Magisteria, en met drie gedaanteverwisselingen van het officiële orgaan van het Collège, het tijdschrift *Viridis Candela* (vernoemd naar de groene kaars waar Ubu bij zweert). Het blad besteedt onder meer aandacht aan leven en werk van Alfred Jarry, diens inspirato-

- 20 ren als Rabelais, H.G. Wells en Lord Kelvin, en aan actuele patafysische verschijnselen. Het Collège coördineert expedities, concerten en tentoonstellingen. De verhandelingen zijn gepubliceerd in apart vormgegeven, polyedrische boekjes. Sommige leden hanteren een plechtig wetenschappelijk jargon.

Het Collège geeft eigen briefkaarten en postzegels uit, met beeltenissen van Jarry, Vice-Curator Baron Mollet en de Gidouille.

DE PATAFYSISCHE KALENDER

Als elke serieuze vereniging (de Azteken, de phalange van Fourier, de Agathopeden) kent ook het Collège een eigen kalender. De eerste aanzet geeft Alfred Jarry in zijn *Geïllustreerde Almanak van Vader Ubu* uit 1901. Hij voorziet de gregoriaanse kalender van nieuwe heiligen en feestdagen. 1 januari heet 'Onthersening', 25 januari 'Herbevolking', 8 februari 'Copulatie'.

De kalender van Ubu is door de Buitengewone Astrologische Rota van het Collège omgevormd tot een eeuwigdurende kalender met dertien maanden. Zo kunnen de neowetenschappelijke activiteiten zich binnen een patafysisch afgemeten tijd afspelen. Volgens de Statuten (v, artikel 12.2) begint de Patafysische Tijdrekening op 1 absolu, de geboortedag van Alfred Jarry op 8 september 1873. De maanden verwijzen naar leven en werk van Jarry:

- Absolu (naar de roman *L'Amour absolu*),
- Haha (naar de tautologische monosyllabe van Bosse-de-Nage),
- As (naar de boot van dr. Faustroll),
- Sable (naar een gedenkwaardige minuut),

Décervelage (naar 'Het Ontherseningslied' uit Ubu),
 Gueules (naar een heraldische term en een smoelwerk),
 Pédale (naar de fiets uit Superman en een voorkeur),
 Clinamen (naar de schildermachine uit Faustroll en een
 scheppende catastrofe),
 Palotin (naar een figuur uit Ubu),
 Merdre (naar het eerste woord uit Ubu),
 Gidouille (naar de pens van Ubu),
 Tatane (naar een lied uit de Almanak),
 Phalle (naar de bâton-à-physique uit het toneelstuk César-Antéchrist).

HEILIGEN

De heilige Fallus

De naamdagen van de patafysische kalender vierden leven en werk van Jarry: zijn Geboorte, de Uitvinding van de 'Patafysica, de Schildermachine, de Erectie van de Superman. Sommige naamdagen zijn gewijd aan de werken van protopatafysici als Rabelais, Edgar Allan Poe en Lewis Carroll. Andere dagen verwijzen naar tijdgenoten van Jarry als Mallarmé, Alphonse Allais, Erik Satie, Jean-Pierre Brisset, Lautréamont, Raymond Roussel. Ten slotte duiken mensen op die door Jarry zijn geïnspireerd of die evident getuigen van een patafysische

geest: Marcel Duchamp, Raymond Queneau, Julien Torma, Asimov.

De maand Onthersening eert geleerden, beulen en anarchisten; Landru (gynaecoloog), Guillotin (arts), maar ook de trein. Het Collège kent heiligen als Saint-Raphaël (aperitief), Saint-Lazare (station) en België (voedster). Speciale aandacht besteedt de kalender aan de leugen en de mystificatie; naast Ossian figureren de Baron von Münchhausen en de Nederlandse vervalsers Han van Meegeren. Dada wordt geëerd als profeet, Jeroen Bosch als wellusteling en God als gepensioneerde.

Iedere maand kent vier weken van zeven dagen, plus één denkbeeldige dag, in de traditie van Jarry 'hunyadi' genaamd, naar een Hongaars purgeermiddel, een dag waarop de patafysici zich overgeven aan patafysische bespiegelingen. De hunyadi's zijn vernoemd naar denkbeeldige figuren (de Mufle, Ubu), objecten (Aleph, Procrustusbed) en handelingen (Landvaartkunde, het Door-de-spiegel-gaan).

Een volledig jaar kent 377 dagen, waarvan 12 dagen imaginair (11 in schrikkeljaren). Elke dertiende van de maand valt op een vrijdag.

Het Collège kent een strikte hiërarchie: boven alles verheven is de Onbeveeglijke Curator in de Etherniteit, doctor Faustroll, de eeuwig 63-jarige Circassische patafysicus, die wordt bijgestaan door de Starost Bosse-de-Nage. Op fenomenaal niveau wordt hij vertegenwoordigd door een Vice-Curator, aangesproken met 'Magnificentie', en een Corps van Proveditoren, Satrapen en Regenten. Krachtens het principe van equivalentie staat niemand 'hoger' of 'lager' op de ladder; de patafysici vormen een harmonie waar de utopisten alleen maar van kunnen dromen.

Onder de leden telt het Collège onder anderen: Raymond Queneau, Boris Vian, Françoise Gilot, Marcel Duchamp, Max Ernst, Franciszka Themerson, Dubuffet, Miró, Man Ray, The Marx Brothers, Julio Cortázar, Italo Calvino, Arrabal, Umberto Eco, Louise Bourgeois. De meesten zijn dood, wat ze er niet van weerhoudt nog steeds kritische bijdragen te leveren.

Jacqueline de Jong, foto van Tvan Slobex, 2017

Jacqueline de Jong OV, uitgever van *The Situationist Times*, is sinds 1 décembre 89 PT (29 december 1961 vulgo) het eerste Nederlandse lid. Maurits Escher is, als schepper van denkbeeldige werelden, sinds 1 absolu 99 (8 september 1971 vulgo) de enige Nederlandse Satraap.

Sinds 15 palotin 132 (4 mei 2005 vulgo) kent het Collège ook twee Nederlandse Regenten: Bastiaan D. van der Velden (Chaire de Nautique Epigéenne, leerstoel landvaartkunde) en Tvan Slobex (Chaire de Morosophie), die tot taak krijgen de Nederlandse Academie voor 'Patafysica, de NAP, op te richten.

Dialogo tussen Satraap Lutembi
en Dataris Kirmu

Al kent het Collège een Tuchtigingsbrigade (Pospolite Castigatrice), vooropstaat de inclusiviteit, wat ook moge blijken uit de aanwezigheid van een schildpad (Mata-Mata) onder de eerste leden. De hond Kixcé Kirmu, drager van de Orde van de Grote Gidouille, Lid van de Faculteit voor Katachemie te Toulouse, heeft een reeks belangwekkende publicaties op zijn naam staan.

Zijne Magnificentie Lutembi heeft enkele baanbrekende werken over het ontstaan van de mens gepubliceerd op basis van zijn amfibische ervaringen als krokodil aan de

oevers van het Victoriameer in Oeganda. De afdrukken in het zand van zijn voorpoten zijn, volgens de 32 posities van een ideografisch systeem, ontraadseld door een Anagnost.

Het bestaan van de 'Patafysica dringt in de jaren zestig door tot de wereld, via publicaties als *The Evergreen Review* (juni 1960 vulgo), maar ook dankzij de popmuziek: denk aan 'Pataphysical Introduction – Part I' (Vol. 2, 1969) van *The Soft Machine*: 'Good evening – or morning/ And now we have a choice selection/ Of rivmic melodies from the Official Orchestra of the College of 'Pataphysics/ But first is our great pleasure – and indeed we hope yours/ To present in its entire and manifold entirety/ Ladies and Gentlemen/ – the British Alphabet!' In 1969 komen *The Beatles* met 'Maxwell's Silver Hammer', een eerbetoon aan 'Het Ontherseningslied': 'Joan was quizzical/ Studied pataphysical science in the home'.

Inmiddels kent het Collège over de hele wereld zo'n zestien zusterorganisaties die het carnaval van het Zijn vieren. Op 1 absolu 100 PT (8 september 1972 vulgo) is in het diepste geheim het Nederlands Instituut voor 'Patafysica (NIP) opgericht, dat in 2005 is omgedoopt in de Nederlandse Academie voor 'Patafysica, ook wel de Bâtafysica genaamd. Dit is geen Bataafse woordspeling, maar een door Alfred Jarry gemunt begrip. Volgens een van zijn wilde etymologieën is de term 'Patafysica immers via *bât-à-physique* afgeleid van de *bâton-à-physique*, de mystieke vleespaal van Ubu die de eenheid van tegendelen belichaamt.

Overigens ontzegt het Collège de 'Pataphysique niemand het recht zichzelf patafysicus te noemen. De 'Patafysica sluit niemand uit, ze is per definitie inclusief.